

BATXILLERAT

Exemple de segon nivell de concreció

Matèria optativa tipificada

HISTÒRIA DE CATALUNYA

Autors: Agustí Alcoberro i Pericay
Cristòfol A. Trepal i Carbonell

Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
Direcció General d'Ordenació Educativa

Matèria optativa tipificada

HISTÒRIA DE CATALUNYA

Autors: Agustí Alcoberro i Pericay
Cristòfol A. Trepal i Carbonell

**Generalitat de Catalunya
Departament d'Ensenyament
Direcció General d'Ordenació Educativa**

**Edició: Servei d'Ordenació Curricular
juliol de 1997**

ÍNDEX

PRESENTACIÓ.....	1
MÒDUL 1: L'EDAT MITJANA	2
INTRODUCCIÓ	2
UNITAT 1: LES ARRELS HISTÒRIQUES	3
UNITAT 3: LA CONSOLIDACIÓ DE LA CATALUNYA FEUDAL (SEGLES XI-XII).....	4
UNITAT 4: L'EXPANSIÓ MEDITERRÀNIA (SEGLES XIII-XIV).....	5
UNITAT 5: LA CRISI BAIXMEDIEVAL (SEGLES XIV-XV).....	6
MÒDUL 2: L'EDAT MODERNA	8
INTRODUCCIÓ	8
UNITAT 1: CATALUNYA SOTA ELS ÀUSTRIES (SEGLES XVI-XVII).....	9
UNITAT 2: LA GUERRA DELS SEGADORS (1640-1659)	10
UNITAT 3: LA GUERRA DE SUCCESSION (1700-1716)	10
UNITAT 4: EL CREIXEMENT ECONÒMIC DEL SEGLE XVIII (I)	11
UNITAT 5: EL CREIXEMENT ECONÒMIC DEL SEGLE XVIII (II)	12
ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES.....	13
BIBLIOGRAFIA GENERAL.....	14
BIBLIOGRAFIA PER A L'ALUMNAT.....	15

Presentació

Aquesta proposta de segon nivell de concreció pretén desenvolupar alguns dels objectius de tipus general presents a l'etapa. En particular, es proposa aprofundir els coneixements bàsics obtinguts en les etapes anteriors; consolidar i precisar els coneixements procedimentals específics de la disciplina històrica; i incidir en aquells temes històrics llunyans que, tanmateix, ajuden a entendre la realitat social d'avui. Des d'aquests punts de vista, i tot partint dels objectius generals dissenyats en el primer nivell de concreció i de les seves orientacions didàctiques, la proposta s'estructura en dos mòduls: L'edat mitjana i l'edat moderna. És important remarcar, però, i fer-ho veure a l'alumnat, que en cap cas l'articulació de la matèria en dos mòduls diferents no ha de ser entesa com un tall absolut, o com la presentació de dues realitats tancades en elles mateixes. Ben a la inversa, entenem que caldrà remarcar les línies de continuïtat entre aquests dos períodes en què, d'una manera convencional, i tanmateix eficient, s'ha dividit tradicionalment la història.

L'organització dels continguts, feta des de criteris conceptuals, permet alhora referir-se a estructures de llarga durada i a esdeveniments concrets. Així, es pretén reforçar en l'alumne/a alguns dels eixos inclusors bàsics de la disciplina històrica, com els binomis canvi-continuïtat i successió-simultaneïtat. En particular, la proposta pretén trencar de manera efectiva amb alguns tòpics o idees prèvies, avui dominants a la nostra societat, i que sovint els alumnes posseeixen a través del visionat de pel·lícules o de la lectura d'obres de divulgació àmplia i de ficció. D'una banda, el mòdul 1 (l'edat mitjana) remarca el dinamisme del període, ben allunyat de la visió estàtica, i quasi pètria, amb què sovint s'ha volgut caracteritzar aquella etapa de la història. D'altra banda, l'estructuració del mòdul 2 (l'edat moderna) pretén trencar amb el concepte de Decadència, generalitzat des d'una determinada visió de la història de la literatura, però que avui es revela obertament ineficaç per entendre aquella època en un sentit històric global.

En un moment en què la disciplina històrica es caracteritza per l'absència d'un paradigma hegemònic, la present proposta ha optat per un tractament plural dels continguts conceptuals. Així, els elements polítics, econòmics, socials, culturals o artístics hi són tractats en tots els períodes, amb una intensitat diversa en funció de les temàtiques proposades i de l'estadi actual de la investigació. Es tracta, doncs, d'un plantejament fluid, i entenem que prou eficaç, que ha de permetre constatar la complexitat del fet històric i, alhora, la parcialitat de qualsevol aproximació al passat.

La gradació que proposem pel que fa als procediments ha de garantir el desenvolupament d'algunes de les tècniques de treball de l'historiador. Entre elles, voldríem remarcar la capacitat per fer preguntes a les fonts i documents i obtenir-ne respostes rellevants; la capacitat per plantejar explicacions històriques --tot recorrent a la causalitat, l'empatia i la comparació--; i l'habilitat per expressar les conclusions en registres diversos.

La selecció i jerarquització dels diversos temes, i també el seu tractament, han de permetre que l'alumne/a disposi d'una informació rellevant per interpretar i actuar en el present. Aquest procés d'aprenentatge només té ple sentit si el docent sap defugir tot tipus de doctrinarisme allisonador. Fet i fet, cal remarcar, però, que l'estudi de la història ha de contribuir a formar ciutadans/es lliures i solidaris.

Els objectius terminals, que adapten els proposats en el primer nivell de concreció al nostre projecte concret, s'insereixen en l'esperit de les reflexions precedents.

MÒDUL 1: L'EDAT MITJANA

Introducció

El tòpic ha fet de l'edat mitjana un llarg període caracteritzat per la immobilitat, pel manteniment d'unes estructures denses, i fins i tot pesants, i per la manca de renovació d'idees i institucions. Es tracta d'un paradigma (el del parèntesi medieval), ideat ja amb intencions publicitàries pels humanistes italians del segle XV, que tanmateix ha fet fortuna i ha esdevingut fins i tot concepte historiogràfic. En particular, la historiografia vuitcentista --des del romanticisme o des del positivisme més fred-- va jugar un paper central en la fixació d'aquest paradigma.

La historiografia més renovadora del nostre segle, però --des de Johan Huizinga fins a Charles Duby, per assenyalar-ne dues fites emblemàtiques--, ha esmerçat els seus esforços a trencar aquest tòpic. Tanmateix, alguns manuals escolars perseveren encara en aquella visió, a bastament superada per la historiografia.

La història de Catalunya durant l'edat mitjana mostra de manera feaent el dinamisme i la renovació material i social que van caracteritzar també aquell període. És des d'aquesta premissa que hem organitzat el mòdul.

El període medieval, a parer nostre, té dos trets particularment rellevants. D'una banda, ens permet conèixer el moment de construcció de la nació catalana --és a dir, d'una societat nacional, de la qual ens sentim directament hereus--. D'una altra, ens dóna la possibilitat d'analitzar, de manera global, una societat molt més complexa, rica i plural del que sovint el tòpic ha descrit, i tanmateix substancialment diferent de la nostra: en definitiva, ens permet estudiar els engranatges del sistema feudal. Aquests dos elements vertebren l'organització de les unitats.

La unitat 1 (**Les arrels històriques**) presenta els precedents pròxims a la formació dels comtats catalans. Dos temes disposen d'atenció preferent: d'una banda, la romanització i la crisi de l'Imperi; d'una altra, la presència i l'influx islàmic. En aquest sentit, cal fer veure als alumnes que alguns aspectes tractats en aquesta unitat (els referents a la Catalunya musulmana) es prolongaran, a la Catalunya Nova, durant el període de formació dels comtats catalans, estudiat en el tema següent.

La unitat 2 (**Els comtats catalans**), efectivament, fa referència a la formació del nucli primigeni cristià a la Catalunya Vella i al seu procés d'independència respecte a l'Imperi franc. Analitza també la societat d'aleshores.

La unitat 3 (**La consolidació de la Catalunya feudal**) descriu el procés de feudalització i analitza les característiques principals del sistema feudal. Aquesta unitat ha de permetre, doncs, conèixer els elements estructurals --que, en gran part, es prolongaran durant l'edat moderna-- de la vida quotidiana de pagesos i senyors.

La unitat 4 (**L'expansió mediterrània**) descriu el procés de formació dels Països Catalans i les característiques de l'expansió comercial i militar per la Mediterrània. A més, estudia les característiques socials de les ciutats medievals i les institucions polítiques de l'Estat català.

La unitat 5 (**La crisi baixmedieval**) estudia els elements demogràfics, econòmics, socials i polítics que caracteritzen els darrers cent cinquanta anys de medievalitat. És important, en aquest sentit, defugir les explicacions catastrofistes (aquelles que situen l'arrel de la crisi en la successió d'un seguit de processos cataclismàtics i absolutament imprevisibles), avui ja superades per la historiografia. També convé evitar una excessiva simplificació, que tendeix a fer un tall cronològic net

entre expansió i crisi: algunes de les grans empreses militars catalanes per la Mediterrània són estrictament coetànies als estralls demogràfics.

Cal entendre que alguns dels continguts actitudinals esmentats a la unitat 1 s'estenen al conjunt dels dos mòduls i han de caracteritzar unes normes de treballs coherents al llarg de tot el procés d'ensenyament/aprenentatge. Aquesta reflexió val especialment per als punts 6 i 7.

Pel que fa a la temporització, entenem que cada unitat didàctica s'ha d'estructurar al voltant d'unes sis hores de classe.

UNITAT 1: LES ARRELS HISTÒRIQUES

Objectius didàctics

1. Identificar alguns elements importants del substrat romà de la cultura i de la societat catalanes.
2. Resumir alguns trets rellevants de la vida i aportacions dels musulmans a Catalunya durant l'època medieval.

CONTINGUTS

Procediments

1. Ús de la cronologia i codis per a la mesura del temps històric.
2. Identificació de les continuïtats i canvis en la successió de diversos períodes o moments històrics.
3. Utilització de fonts secundàries de diversos tipus per a l'obtenció d'informació.
4. Elaboració de quadres-resum de caire cronològic sobre diverses etapes històriques.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. La romanització.
2. La crisi del Baix Imperi.
3. Les invasions germàniques.
4. La invasió àrab. La Catalunya islàmica.

Valors, normes i actituds

1. Sensibilització davant les manifestacions històrico-culturals de les diferents èpoques.
2. Respecte i apreciació pel llegat històrico-cultural del passat.
3. Consciència de les diversitats culturals i socials en el passat.
4. Valoració de les cultures forànies i les dels temps passat.
5. Valoració negativa de qualsevol etnocentrisme.
6. Actitud favorable per l'ordre, el rigor i la sistematització del treball.
7. Preocupació per la correcta presentació dels treballs.

UNITAT 2: ELS COMTATS CATALANS (segles VIII-X)**Objectius didàctics**

3. Analitzar, a partir de diverses fonts primàries i secundàries, la formació dels comtats catalans, així com les raons que permeten afirmar des de determinades perspectives historiogràfiques la seva independència a final del primer mil·lenni.
4. Identificar alguns aspectes de la vida rural i de les relacions de propietat a partir de fonts primàries o secundàries, tot utilitzant de manera correcta el vocabulari històric aplicable a aquesta època.

CONTINGUTS**Procediments**

1. Representació gràfica del temps històric pel que fa a successions i simultaneïtats.
2. Utilització pautaada de tècniques d'observació indirecta (diapositives, vídeos).
3. Localització geogràfica de l'àmbit espacial de fets històrics a través de l'ús de registres cartogràfics.
4. Formulació de conceptualitzacions històriques referides a estructures o processos.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals:

1. Formació dels comtats catalans.
2. La marxa vers la independència.
3. Terra, població i societat.
4. L'art pre-romànic.

Valors, normes i actituds

1. Consciència de pertànyer a una identitat cultural.
2. Sensibilització davant les manifestacions històrico-culturals de les diferents èpoques.

UNITAT 3: LA CONSOLIDACIÓ DE LA CATALUNYA FEUDAL (segles XI-XII)**Objectius didàctics**

5. Explicar, a partir d'un exemple concret (sigui d'una senyoria laica o eclesiàstica), les característiques de la societat feudal catalana.
6. Descriure a grans trets alguns aspectes de la vida quotidiana dels senyors (laics o eclesiàstics) i dels pagesos, amb una atenció preferent a les dones d'aquests grups socials.
7. Comentar, a través de mapes històrics, tot seguint de manera adequada un ordre de passos o accions, les diverses fases d'expansió territorial del casal de Barcelona fins a la batalla de Muret.
8. Comentar un edifici arquitectònic i una pintura d'estil romànic, establint-ne els trets de l'estil i els símbols de la mentalitat o imaginari de l'època.

CONTINGUTS

Procediments

1. Utilització de fonts primàries per a l'obtenció d'informació de naturalesa històrica.
2. Utilització de tècniques d'observació directa (visites a museus i monuments).
3. Establiment de relacions entre diversos fets de naturalesa històrica.
4. Interpretació de fonts textuals de naturalesa històrica.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

- 1 La feudalització de Catalunya. La societat feudal.
- 2 Conquesta i repoblació de la Catalunya Nova.
- 3 L'expansió del casal de Barcelona: Occitània i Aragó.
- 4 L'art romànic.

Valors, normes i actituds

1. Sensibilització del fet cultural històric a partir de les visites a museus i monuments.

UNITAT 4: L'EXPANSIÓ MEDITERRÀNIA (segles XIII-XIV)

Objectius didàctics

9. Comentar, a través de mapes històrics, tot seguint de manera adequada un ordre de passos o accions, les diverses fases d'expansió territorial de Catalunya durant els segles XIII al XV.
10. Identificar, tot interpretant-los a partir de fonts primàries, alguns aspectes de la vida quotidiana a les ciutats catalanes medievals.
11. Resumir alguns trets rellevants de les aportacions dels jueus a Catalunya durant l'època medieval.
12. Descriure el funcionament de les principals institucions polítiques medievals situant-les adequadament en el seu context històric, mostrant el seu caràcter oligàrquic, i explicar el concepte "pactisme", emprat pels juristes coetanis i pels historiadors per definir les relacions de poder a la Catalunya medieval i moderna.
13. Comentar un edifici arquitectònic i una pintura d'estil gòtic, establint-ne els trets de l'estil i els símbols de la mentalitat o imaginari de l'època i assenyalant les continuïtats i canvis respecte a l'estil romànic.

CONTINGUTS

Procediments

1. Elaboració i expressió de conceptualitzacions i generalitzacions de naturalesa històrica mitjançant registres cartogràfics.
2. Ús de l'empatia històrica.
3. Classificació de diversos fets històrics segons la seva naturalesa a partir de criteris explícits.

4. Elaboració de quadres-resum sobre aspectes institucionals i polítics.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Jaume I: conquesta i repoblació de Mallorca i de València.
2. L'expansió mediterrània: aspectes polítics, militars i comercials.
3. Grups socials i vida quotidiana a les ciutats.
4. La consolidació de les institucions polítiques de l'Estat català.
5. L'art gòtic.

Valors, normes i actituds

1. Actitud de participació en les institucions cíviques i democràtiques.

UNITAT 5: LA CRISI BAIXMEDIEVAL (segles XIV-XV)

Objectius didàctics

14. Analitzar, a partir de fonts primàries o secundàries, el caràcter, les explicacions i les conseqüències de la crisi demogràfica, social i política que va afectar Catalunya durant la baixa edat mitjana
15. Descriure les característiques i les formes de resolució del conflicte remença i les seves conseqüències per al camp català.
16. Diferenciar a partir d'un mínim de dues fonts secundàries diferenciades les interpretacions historiogràfiques de la unió dinàstica de la Corona d'Aragó amb Castella com a conseqüència del matrimoni de Ferran II d'Aragó amb Isabel de Castella.

CONTINGUTS

Procediments

1. Identificació argumentada d'estructures o fets de diferents durades (temps llarg, mitjà i curt) així com de diversos ritmes.
2. Participació en diàlegs o debats sobre fets i interpretacions històriques.
3. Resum de fets i explicacions aportats per diferents fonts històriques.
4. Formulació coherent de dues o més explicacions d'uns mateixos esdeveniments històrics segons diferents teories prèvies.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. La crisi demogràfica i econòmica: causes, abast i conseqüències.
2. El Compromís de Casp. Els Trastàmars.
3. El conflicte remença. Conflictes socials a les ciutats.
4. El regnat de Ferran II: la unió amb Castella, la introducció de la Inquisició i la reforma de les institucions.

Valors, normes i actituds

1. Actitud de tolerància i antidogmatisme.
2. Adopció d'una posició crítica a través del coneixement històric.
3. Consciència de la complexitat i parcialitat de les aproximacions al passat.

MÒDUL 2: L'EDAT MODERNA

Introducció

La història de Catalunya durant l'edat moderna, per bé que ha viscut importants aportacions en els últims anys, continua presentant diverses àrees d'obscuritat. En particular, el llarg segle XVI --un període potser no tan pacífic ni acomodatiu com l'ha volgut veure sovint la historiografia tradicional-- continua mancat encara d'un enfocament globalitzador i original. El període dels Àustries, especialment, resta encara massa vinculat a un concepte genèric definit per la historiografia romàntica --el de "Decadència"--, que en molts sentits caldria revisar, com ho va fer Pierre Vilar pel que fa al XVIII.

A aquesta qüestió se n'afegeix una altra d'abast més general: l'edat moderna --a diferència dels períodes contigus: l'edat mitjana i l'edat contemporània-- resta mancada, a nivell europeu, d'uns criteris historiogràfics clars, que li donin una coherència global, i que permetin esquematitzar uns continguts fàcilment transportables als estudiants. Per això, sovint, el professor/a es troba mancat de criteris per seleccionar la informació, i fins i tot d'un discurs --d'un fil conductor-- que li permeti organitzar un cúmul de dades que sovint semblen disperses i fins i tot contradictòries.

Fet i fet, l'edat moderna pot ser un magnífic banc de prova per desenvolupar dos conceptes inclusors bàsics de la disciplina històrica: els de canvi i continuïtat. És al voltant d'aquest doble eix que hem organitzat, pel que fa a fets i conceptes, aquest segon mòdul.

La unitat 1 (**Catalunya sota els Àustries**), presenta, de manera global, alguns elements de canvi i continuïtat que caracteritzen la nostra història nacional en els segles XVI i XVII. La inclusió de Catalunya en un context més ampli (l'imperi dels Àustries); el manteniment, per bé que amb novetats substancials, de l'Estat català heretat de l'edat mitjana; els trets contradictoris de caire econòmic i social, entre els quals cal remarcar l'extensió de les formes de conflictivitat i de delinqüència; i la imposició de l'ortodòxia contrareformista n'assenyalen algunes de les principals fites.

La unitat 2 (**La Guerra dels Segadors**) estudia de forma monogràfica les causes, el desenvolupament i les conseqüències d'un conflicte: la Revolució de 1640. Dos temes mereixen, a parer nostre, una atenció especial: d'una banda, la gènesi de la revolució --popular i nacional--; d'altra banda, les conseqüències del conflicte, i en particular la pèrdua del Rosselló i de la Cerdanya.

La unitat 3 (**La Guerra de Successió**) és dedicada a l'altra gran conflicte bèl·lic de l'edat moderna. Convé remarcar la diferència de mòbils en l'actuació de les institucions catalanes en aquesta i en l'anterior guerra. D'altra banda, la descripció del règim sorgit de la Nova Planta i la seva comparació amb l'Estat català d'arrel medieval permet aprofundir la dicotomia conceptual entre absolutisme i pactisme.

Finalment, les unitats 4 i 5 (**El creixement econòmic del segle XVIII**) pretenen descriure les bases de la Revolució Industrial i del creixement econòmic que va donar lloc a la Catalunya contemporània. Aquestes unitats s'estructuren especialment al voltant d'aspectes demogràfics i econòmics, que han de ser inserits, però, en el seu context polític (el manteniment de la repressió i la llarga postguerra) i sociocultural (l'eclosió, en la segona meitat del segle, de l'ideari de la Il·lustració i la seva extensió entre una burgesia comercial i manufacturera).

Pel que fa a la temporització, entenem que cada unitat didàctica s'ha d'estructurar al voltant d'unes sis hores de classe.

UNITAT 1: CATALUNYA SOTA ELS ÀUSTRIES (segles XVI-XVII)

Objectius didàctics

1. Identificar les continuïtats i canvis de l'economia i la societat catalanes, basant-se en algunes fonts primàries o secundàries, al llarg dels segles XVI i XVII respecte de la baixa edat mitjana.
2. Analitzar les continuïtats i canvis del govern de Catalunya durant l'època dels Àustries respecte de l'etapa medieval.
3. Analitzar el fenomen del bandolerisme català a partir de l'estudi d'un bandoler conegut i significat en la memòria col·lectiva de l'època.
4. Resumir l'impacte de la Inquisició i de la imposició de la Contrareforma catòlica a les terres catalanes durant l'edat moderna.
5. Comentar dues obres artístiques catalanes, jasiguin arquitectòniques o plàstiques -- una de renaixentista i una de barroca--, tot fent referència als trets definitoris d'ambdós estils i a les mentalitats i sensibilitats que s'hi expressen.

CONTINGUTS

Procediments

1. Identificació de les continuïtats i canvis en la successió de diversos períodes o moments històrics.
2. Elaboració de quadres-resum sobre aspectes institucionals i polítics.
3. Localització geogràfica de l'àmbit espacial de diversos fets històrics a través de l'ús de registres cartogràfics.
4. Elaboració i expressió de conceptualitzacions, generalitzacions, explicacions i conclusions mitjançant registres gràfics i estadístics.
5. Interpretació de fonts textuais de naturalesa històrica.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Catalunya en l'imperi dels Àustries.
2. L'Estat Català en l'època moderna.
3. Economia i societat en l'època moderna. El bandolerisme.
4. La Contrareforma i l'art barroc.

Valors, normes i actituds

1. Consciència de la complexitat i parcialitat de les divisions històriques convencionals.
2. Actitud de participació en les institucions cíviques i democràtiques.
3. Actitud de tolerància i antidogmatisme.

UNITAT 2: LA GUERRA DELS SEGADORS (1640-1659)**Objectius didàctics**

6. Elaborar un petit treball d'identificació, anàlisi i interpretació del conflicte de la Guerra dels Segadors a partir de diverses fonts primàries i secundàries, tot comunicant els resultats de manera ordenada.
7. Relacionar el romanç anònim "Els Segadors" sorgit arran de la revolució de 1640, amb el text de l'Himne Nacional de Catalunya.

CONTINGUTS**Procediments**

1. Localització geogràfica de l'àmbit espacial de diversos fets històrics a través de l'ús de registres cartogràfics.
2. Identificació de diverses relacions d'explicació històrica de caràcter causal i intencional en funció de teories prèvies.
3. Realització de treballs senzills d'indagació amb explicitació prèvia dels passos metodològics emprats.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. La guerra dels Trenta Anys i la política de Felip IV i el comte-duc d'Olivares.
2. 1640: De la revolució camperola a la revolució política.
3. La Guerra dels Segadors.
4. El Tractat dels Pirineus i les seves conseqüències.

Valors, normes i actituds

1. Actitud favorable per l'ordre, el rigor i la sistematització del treball.
2. Preocupació per la correcta presentació dels treballs.

UNITAT 3: LA GUERRA DE SUCCESSION (1700-1716)**Objectius didàctics**

8. Resumir les causes, fases i conseqüències de la Guerra de Successió a Catalunya, tot analitzant de manera específica la pèrdua de la sobirania política i la importància de l'aplicació dels Decrets de Nova Planta.

CONTINGUTS**Procediments**

1. Resum de fets i explicacions aportats per diferents fonts històriques.
2. Interpretació de fonts textuais de naturalesa històrica.
3. Formulació i plantejament de preguntes o d'hipòtesis.

4. Elaboració de quadres-resum sobre aspectes institucionals i polítics.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Entre Àustries i Borbons: les causes de la guerra.
2. La guerra de Successió: tipologia dels bàndols i esdeveniments principals.
3. Els Decrets de Nova Planta: la fi de l'Estat Català.
4. Conseqüències socials, econòmiques i culturals de la guerra.

Valors, normes i actituds

1. Defensa dels drets, les llibertats i el patrimoni de la comunitat.
2. Solidaritat i cooperació en els aspectes d'interès comú i en aquells que beneficien la comunitat.

UNITAT 4: EL CREIXEMENT ECONÒMIC DEL SEGLE XVIII (I)

Objectius didàctics

9. Analitzar, a través de fonts primàries i secundàries, el procés de creixement demogràfic i agrari català al segle XVIII, tot fent referències a l'impacte que va tenir en la vida quotidiana del camp.

CONTINGUTS

Procediments

1. Utilització de fonts primàries i secundàries de diversos tipus per a l'obtenció d'informació de naturalesa històrica.
2. Elaboració i expressió de conceptualitzacions i generalitzacions sobre fets de naturalesa històrica mitjançant registres gràfics, estadístics i cartogràfics.
3. Ús de l'empatia històrica.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. L'evolució demogràfica.
2. La revolució agrària.
3. Artesania tradicional i indústria dispersa.
4. La vida quotidiana al camp.

Valors, normes i actituds

1. Solidaritat i cooperació en els aspectes d'interès comú i en aquells que beneficien la comunitat.

UNITAT 5: EL CREIXEMENT ECONÒMIC DEL SEGLE XVIII (II)**Objectius didàctics**

10. Analitzar, a través de fonts primàries i secundàries, el procés de creixement manufacturer i comercial de Catalunya al segle XVIII.
11. Realitzar un petit treball d'indagació, personalment o en equip, preferentment d'història local, relacionat amb el creixement demogràfic i econòmic del segle XVIII.
12. Comentar alguna obra artística del segle XVIII identificant els trets fonamentals de l'estil, el tema -en cas que sigui una obra plàstica- així com la mentalitat i sensibilitat que tradueixen.

CONTINGUTS**Procediments**

1. Realització de treballs senzills d'indagació amb explicitació prèvia dels passos metodològics emprats.
2. Elaboració de quadres-resum sobre aspectes econòmics.
 - . Localització geogràfica de l'àmbit espacial de diversos fets històrics a través de l'ús de registres cartogràfics.
3. Identificació de diverses relacions d'explicació històrica de caràcter causal i intencional en funció de teories prèvies.

Fets, conceptes i sistemes conceptuals

1. Les manufactures d'indianes.
2. Catalunya, mercat integrat.
3. L'expansió del comerç.
4. L'art barroc i l'art neoclàssic.

Valors, normes i actituds

1. Actitud favorable per l'ordre, el rigor i la sistematització del treball.
2. Preocupació per la correcta presentació dels treballs.
3. Relativització de la pròpia cultura i civilització.
4. Valoració negativa de qualsevol etnocentrisme.

ORIENTACIONS DIDÀCTIQUES

En el procés d'elaboració del segon nivell de concreció han estat tingudes en compte les orientacions didàctiques suggerides al primer nivell de concreció. Tanmateix, s'ha posat un èmfasi especial en els aspectes següents, que haurien de ser tinguts en compte també en l'aplicació pràctica d'aquesta proposta (tercer nivell de concreció):

- Sobre uns codis d'ordenació cronològica que ja han estat bàsicament assolits amb anterioritat (però que són també objecte d'activitats de consolidació i reforç), la proposta suggereix un treball més aprofundit en dos aspectes concrets, també referits al sentit del temps: d'una banda, el desplegament del binomi canvi / continuïtat; d'altra banda, l'ús de diferents escales temporals, i per tant l'estudi, a diferents nivells, d'esdeveniments o períodes molt breus (conjuntures) i de períodes de llarga durada (estructures). Ambdós elements, inherents a la disciplina històrica, es caracteritzen per la seva elevada abstracció conceptual i poden trobar en el desenvolupament psicocognitiu dels alumnes de l'etapa (16-18 anys) un estadi idoni per al seu assoliment.

- A través dels mètodes de recepció o de recerca, o més ben dit, de la seva combinació a l'aula, les fonts i documents s'han de convertir en l'autèntic element vertebrador de l'aprenentatge. Per això moltes activitats s'adrecen a assolir la comprensió, la datació, l'establiment del nivell de fiabilitat, l'obtenció d'informació, l'anàlisi o la correlació d'informacions obtingudes a través de diverses fonts i documents.

Cal tenir en compte, però, que el text no és l'únic tipus de font o document al qual l'historiador/a o el professor/a d'història poden recórrer. El patrimoni artístic, les restes materials, els gravats, les eines, armes, monedes, mapes coetanis... poden ser també analitzats a classe i utilitzats com a suport de nous aprenentatges.

D'altra banda, sempre és millor utilitzar textos breus i altament significatius. Finalment, un mateix text no té per què ser objecte d'un treball abusivament sistemàtic, que en pretengui extreure tots i cada un dels seus elements; més aviat cal inserir el seu ús en una estratègia global d'aprenentatge, extraient-ne aquells aspectes que ens siguin més directament profitosos; el comentari de text, en el seu sentit més obert i sistemàtic, no és sempre un exercici recomanable en aquesta etapa ni és un procediment habitual en el mètode de treball de l'historiador.

- Els aspectes de causalitat múltiple i d'empatia, com a mètodes centrals de la interpretació històrica, han d'aparèixer de manera sistemàtica, i en un procés d'elaboració creixent. És important que l'alumnat s'acostumi a elaborar hipòtesis i a verificar-les i que aquesta estratègia es converteixi en un eix bàsic del procés d'aprenentatge.

- L'expressió dels resultats i conclusions dels treballs ha de combinar els suports més propis d'etapes anteriors (com ara murals, gràfics, etc.) amb exercicis d'expressió escrita cada cop més oberts i amplis. En aquest sentit, és molt important garantir l'assoliment complet del vocabulari propi de la matèria i de l'ús dels registres formals del llenguatge.

- L'observació directa és un suport bàsic per a l'aprenentatge. Durant els darrers anys ha constituït una pràctica docent comuna l'organització de sortides a llocs que mostren monuments i restes del passat i la visita a museus. Aquestes pràctiques, que requereixen

un treball previ i posterior a l'aula i unes pautes d'observació durant la sortida, tenen una gran utilitat. També és important fomentar l'observació a l'aula, a través de la lectura i anàlisi de material gràfic (diapositives, vídeos, etc.) i, quan sigui possible, de la manipulació de reproduccions.

- Cal programar cada unitat didàctica i cada classe des d'una coherència global. En aquest sentit és important organitzar diversos canvis de registre didàctic en una mateixa hora de classe (com ara: exposició del professor/a amb presa d'apunts per part dels alumnes, lectura individual d'un text breu, posada en comú, lectura i anàlisi d'una diapositiva). També és important utilitzar diferents nivells d'agrupacions segons el tipus d'activitat: treball individual, en parelles, en petit o gran grup i en el grup-classe.

BIBLIOGRAFIA GENERAL

Albert Balcells (coord.): Història dels Països Catalans. Ed. Edhasa 3 vols.

Un volum important on es pot trobar informació copiosa per a la preparació del contingut conceptual.

Història de Catalunya. Biografies catalanes, vols. 1 - 10 Ed. Vicens Vives

Sèrie ja tradicional, rigorosa, on es pot trobar informació per a la preparació del contingut conceptual.

Josep M. Salrach (dir.): Història de Catalunya, vols. II, III i IV. Ed. Salvat.

Bon treball de divulgació, potser una mica irregular, però que permet trobar informació cartogràfica i icònica per al treball procedimental (lectura de fonts primàries i secundàries de caràcter cartogràfic).

Pierre Vilar: Catalunya dins l'Espanya moderna. Ed. 62. 4 vols.

El treball insígnia sobre el segle XVIII català. No només interessant per la síntesi que aporta sinó pel cabdal de fonts primàries que hi podem trobar per al contingut procedimental.

Pierre Vilar (dir.): Història de Catalunya, vols. II, III i IV. Ed. 62.

La darrera obra de síntesi apareguda al mercat català (1995). Per posar al dia les visions historiogràfiques. Al capítol dedicat a l'Edat Moderna s'hi poden trobar fonts primàries d'interès. Cal assenyalar que el segle XVIII a penes hi és tractat.

Jordi Llorens i Ernest Farreras: Història de Catalunya. Grup Promotor. 1994

Un bon manual, síntesi acurada i ben escrita i plena de fonts primàries d'utilització directa.

RIQUER, Borja de (dir.): Historia. Societat Economia. Cultura als Països catalans. Vol. 3. Enciclopèdia Catalana. 1996.

Una excel·lent volum posat al dia i amb nombroses informacions para articular aprenentatges ben diversos.

BIBLIOGRAFIA PER A L'ALUMNAT

Els llibres de l'editorial BARCANOVA estan pensats per al segon cicle de l'ESO i per al nivell de Batxillerat. Forneixen una informació senzilla i clara, així com un vocabulari i nombroses informacions ecòniques i gràfiques. En seleccionem els més adients als crèdits d'Història de Catalunya medieval i moderna.

Joan Campàs: Els orígens nacionals. L'Alta Edat Mitjana (segles VIII-XI). Barcanova. 1992.

Joan Campàs: La creació de l'Estat feudal. L'Alta Edat Mitjana (segles XI-XII). Barcanova. 1993.

Ernest Farreras: De la plenitud a la crisi. La Baixa Edat Mitjana. Barcanova. 1992.

Jordi Vidal: En temps dels Àustries (segles XVI-XVII) Barcanova. 1993.

Badenes: Derrota i empenta. El segle XVIII. Barcanova. 1992.

Cristòfol-A. Trepat: L'hora del Cister. Barcanova. 1992.

R. i A. Varela: Pagesos i remences. El món rural medieval. Barcanova. 1994.

Eulàlia Tatché: Artesans i mercaders. El món urbà a l'Edat Mitjana. Barcanova. 1992.

Ernest Farreras: Mar enllà. L'expansió mediterrània. (segles XIII-XV) Barcanova. 1993.

Vicenç Villatoro: Del call a la sinagoga. Els jueus a Catalunya. Barcanova. 1993.

Agustí Alcoberro: Pirates i bandolers als segles XVI i XVII. Barcanova. 1992.

Agustí Alcoberro: El segle de les bruixes. (segle XVII) Barcanova. 1993.

Miquel Solé: Quan convé seguem cadenes. La guerra dels SEgadors (1640-1652). Barcanova. 1992.

Miquel Solé: Fineixi la nació amb glòria... L'onze de setembre de 1714. Barcanova. 1993.

Els llibres que l'editorial Graó ha consagrat en part a la Història de Catalunya (BC, Biblioteca de la classe) estan pensats per a alumnes del cicle superior de l'extinta EGB, i per a l'ESO en general. Tanmateix, atès l'alt grau de desconeixement de la Història de Catalunya creiem que també poden ser útils per al Batxillerat. Són especialment interessants les documentacions que acompanyen el llibre així com les propostes d'indagació.

AA DD: La construcció de la Seu de Manresa. L'art gòtic. Graó. 1992.

LL. Planes i alt.: El Retaule del Miracle. L'art barroc. Graó. 1994.

E. Carrasco i I. Pérez: Isabel de Villena. La Corona d'Aragó i els Reis Catòlics. Graó. 1993.

A. Alcoberro: La revolució de 1640. Els segles XVI i XVII a Catalunya. Graó. 1993.

G. Tribó: Perot Rocaguinarda. Bandoler del segle XVII. Graó. 1988.

Mercè Aventín: Jofre de Rocabertí i Montcada: Senyor feudal i cabdill militar. Graó. 1989.

S. Sorribes: Joan el Roig, pagès del segle X. El naixement d'un poble. Graó. 1989.

O. Vergés i J. M. Ramon: Ramon Muntaner. L'aventura medieval per la Mediterrània. Graó. 1990.

Roser Reynal: Abú Béquér. La Catalunya sarraïna. Graó. 1990.